

היום נלמד בעזרת ה':

גיטין דף מט

(בעמ' הקודם)

אלא אמר רב אחא בר יעקב: גם לדעת רבי ישמעאל שמים את הערוגה לפי מה שהיתה, אם אכלה שמנה משלמת שמנה ואם אכלה כחושה משלמת כחושה. ואם לאחר ששמו את הערוגה בבית דין אומר המזיק שאין לו מעות לשלם לניזק, הדין שהוא שהניזק גובה ממנו קרקע בשווי הנזק. וכעת המזיק אומר שהוא רוצה לשלם לו מהזיבורית שלו שהיא באותה רמה של העידית של הניזק, והניזק אומר שהוא רוצה לגבות מהעידית של המזיק לפי שהתורה אמרה "מִיטֵב שְׂדֵהוּ וּמִיטֵב כְּרָמוֹ יִשְׁלַם", על זה אמר רבי ישמעאל 'בדניזק שיימין' כלומר שעל המזיק לשלם לניזק קרקע שהיא שווה לעידית של הניזק, ולכן אם יש למזיק זיבורית שהיא באותה רמה של העידית של הניזק, הוא ישלם לו מהזיבורית. ורבי עקיבא סבר ששמים לפי קרקעותיו של המזיק ועליו לשלם לניזק מהעידית שלו.

מאי טעמא דרבי ישמעאל: נאמרה "שדה" למעלה לעניין נזק - "כִּי יִבְעַר אִישׁ שְׂדֵה או כָּרְם וְשָׂלַח אֶת בְּעִירוֹ וּבְעַר בְּשֵׂדֵה אַחֵר", ונאמרה "שדה" למטה לעניין תשלומין - "מִיטֵב שְׂדֵהוּ וּמִיטֵב כְּרָמוֹ יִשְׁלַם", כשם שהשדה האמורה למעלה היא השדה של הניזק (= הבהמה הזיקה את השדה של הניזק) כך השדה האמורה למטה היא השדה של הניזק, ולכן 'בדניזק שיימין' ואם יש למזיק זיבורית שהיא באותה רמה של העידית של הניזק, הוא ישלם לו מהזיבורית.

ור"ע סבר: כוונת הפסוק לשדהו של המשלם (= כאילו נאמר "שדהו ישלם" - "מִיטֵב שְׂדֵהוּ וּמִיטֵב כְּרָמוֹ יִשְׁלַם") דהיינו המזיק, והפסוק לא בא להקל על המזיק שיוכל לשלם מהזיבורית שלו אם היא כעידית של הניזק, אלא עליו לשלם מהעידית שלו.

ורבי ישמעאל יענה לר"ע - צריך גם את הגזרה שווה (= שדה למעלה ושדה למטה) שבדניזק שיימין וגם את משמעות הפסוק (= "שדהו ישלם") שבדמזיק שיימין. את הגזרה שווה אנו צריכים כפי שהתבאר. ואת משמעות הפסוק אנו

(המשך בדף הבא ↓)

צריכים למקרה שיש למזיק עידית וזיבורית, אבל הזיבורית שלו שווה פחות מהעידית של הניזק, שאז עליו לשלם מהעידית שלו. [אם הפסוק לא היה מלמדנו זאת היינו חושבים שהתורה לא חייבה את המזיק לשלם יותר מהעידית של הניזק, ובמקרה שהזיבורית של המזיק שווה פחות מהעידית של הניזק הרי זה כאילו אין למזיק עידית כלל וישלם לו מהזיבורית, ולכן מחדש לנו הפסוק שעל המזיק לשלם לו מהעידית שלו].

*

למדנו לעיל - רע"א לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית, וק"ו להקדש. הגמ' מבינה כעת ש"קל וחומר להקדש" הולך על הניזקין:

מאי ק"ו להקדש? אם תאמר ששור שלנו (= שור רגיל, לא של הקדש) נגח שור של הקדש, ועל זה אמר ר"ע שהמזיק צריך לשלם להקדש מעידית, זה אי אפשר לומר, לפי שנאמר "וְכִי יִגַּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וְמֵת...". ואנו דורשים שדווקא אם הזיק את שורו של רעהו חייב אבל אם הזיק את שור ההקדש פטור.

אלא: ואם תאמר שמדובר באדם שאמר 'הרי עלי מנה לבדק הבית', שהגזבר גובה מהעידית שלו, גם זה א"א לומר, לפי שכרגע שהוא התחייב לתת מנה להקדש הוא נהיה חייב להקדש וההקדש נהיה הבעל חוב שלו, ובעל חוב גובה מבינונית ולא מעידית.

וכ"ת (= וכי תימא): ואם תאמר שר"ע סבר שבעל חוב גובה מעידית כניזקין, זה אי אפשר לומר, לפי שאפשר לפרוך את הקל וחומר (= 'קל וחומר להקדש') - מה לבעל חוב שהוא הדיוט (= רגיל, לא הקדש) וכוחו 'פה' בנזקין כלומר שחברו שהזיק אותו חייב לשלם לו, לכן גובה מעידית, אבל הקדש ש'הורע' כוחו בנזקין כלומר ששור שלנו שנגש שור של הקדש פטור, לא גובה מעידית.

לעולם דנגחיה תורא דידן וכו': באמת מדובר שנגח שור ישראל את שור הקדש, ובכל אופן הוא חייב לשלם. משום שרבי עקיבא סובר כרבי שמעון בן מנסיא הסובר שפירוש הפסוק 'שור רעהו' - דוקא הנוגח שור של חברו משלם תם חצי נזק ומועד נזק שלם (תם = שור שעדיין לא נגח ג' פעמים, מועד = שור שנגח ג' פעמים), אבל הנוגח שור הקדש אפילו תם משלם נזק שלם.

קושיא: אי הכי: אם כך מדוע ביארה הגמרא (רב אחא בר יעקב) שמחלוקתם של רבי ישמעאל ורבי עקיבא כבריייתא היא במקרה שהעידית של ניזק היא כזיבורית של מזיק (האם הולכים אחר העידית של הניזק או של המזיק). יתכן שלכולי עלמא בכזה מקרה הולכים אחר העידית של הניזק (כמו שביארה הגמרא בדעת רבי ישמעאל לפי ביאורו של רב אחא בר יעקב), והמחלוקת היא בכלל על שור שנגח הקדש שלדעת רבי עקיבא משלם נזק שלם כדברי רבי שמעון בן מנסיא, ואילו לדעת רבי ישמעאל פטור מלשלם כדעת רבנן החולקים על רבי שמעון בן מנסיא?

תירוץ: אם כן מאי 'לא בא הכתוב': אם כל המחלוקת היא לגבי הקדש, מדוע אמר רבי עקיבא 'לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית' - והרי לגבי הדין שאמר רבי ישמעאל שגובים מהעידית של הניזק הוא מודה, והוא חולק רק לגבי הקדש, ואם כן היה עליו לומר רק את המשך דבריו לגבי הקדש?

תירוץ נוסף: ועוד מאי קל וחומר להקדש: מדוע אמר רבי עקיבא שיש 'קל וחומר', הרי הוא מקל לגבי ישראל שמשלם רק מהעידית של הניזק, ואילו הקדש חמור יותר מישראל ויתכן ששם יצטרך לשלם מהעידית של המזיק, ואם כן לא שייך לומר בזה 'קל וחומר' (אלא 'הוא הדין').

תירוץ נוסף: ועוד הא אמר רב אשי: שבכרייתא כתוב מפורש שהם נחלקו האם עידית של ניזק או עדידית של מזיק.

תירוץ אחר על דברי המשנה 'הניזקין שמיין להם בעידית.. מפני תיקון העולם'

רבינא אמר: המשנה הולכת לפי רבי עקיבא שמזיק משלם עידית שבנכסי המזיק מדאורייתא, ודברי המשנה 'מפני תיקון העולם' אין הכוונה שזו 'תקנת חכמים' אלא הטעם שהתורה חייבה את המזיק בעידית שבנכסיו כדי שאנשים יזהרו מלהזיק זה לזה.

ודברים אלו נאמרו אליבא דרבי שמעון שהוא תלמידו של רבי עקיבא, הסובר שדורשים את טעם הכתוב. (כגון לגבי איסור לקיחת משכון של בגד אלמנה, סובר רבי שמעון שטעם הכתוב הוא כדי שלא יצא עליה שם רע כשיכנס ויצא בבוקר ובערב לקחת ולהחזיר את המשכון. וממילא דוקא באלמנה עניה אסור, אבל באלמנה עשירה שלא צריכה שיחזירו לה את הבגד מותר).

וכדברי רבי שמעון בבביתא 'מפני מה אמרו תורה (גירסת הרי"ף) הנזיקין שמין להן בעידית וכו' שביאר שהטעם כדי שלא יגזלו זה את זה, והוא הדין שיזהרו מלהזיק זה לזה.

הכרייתא ממשיכה: מפני מה אמרו בעל חוב בנינונית וכו': לאחר שתקנו שהמלוה גובה מבינונית כבר לא ירויח המלוה מההלוואה, כי לא יקבל את השדה או הבית 'העידית' של הלווה. אמנם לא תקנו שיגבה מזיבורית כי אז ינעלו המלווים את דלתותיהם ולא יסכימו להלוות.

קושיא: מאי דבר אחר: מה הקשר בין הדברים הללו לכך שכתובת אשיה בזיבורית?

תירוץ: וכי תימא כי היכי וכו': שמא תאמר כשם שכשהאיש מגרש את האישה הוא נותן לה כתובה, כך כאשר האישה תבחר בגירושין היא תתן לבעלה כתובה? והתשובה: שהאישה יוצאת מבעלה בעל כרחה ולכן תקנו לה כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, אבל האיש בוחר לגרש את אשתו מרצונו ולכן אין סיבה לתקן לו כתובה (ואם הוא רוצה הוא יכול להשהות את מתן הגט ולא לגרש אותה).

*

אמר מר זוטרא: הדין שכתובה נגבית מזיבורית הוא דוקא באלמנה שגובה כתובה מהיתומים, אבל גרושה שגובה כתובה מבעלה מקבלת מבינונית.

קושיא: מיתמי מאי איריא: אם הדין שכתובה נגבית מזיבורית הוא דוקא ביתומים, מה המיוחד דוקא בכתובה? הרי הדין הוא שכל הבא לגבות מיתומים גובה רק מזיבורית. אלא בהכרח שמדובר אפילו כשגובה את הכתובה מהבעל היא גובה מזיבורית, ושלא כדברי מר זוטרא!

תירוץ: לעולם מיתמי: באמת הדין שכתובה מזיבורית הוא רק מיתומים, והחידוש בדבר כי היה מקום לחשוב שכתובה תגבה מבינונית אפילו מיתומים – משום 'חינא' כדי שהאנשים ימצאו חן בעיני הנשים והן תרצנה להתחתן. קמ"ל.

אמר רבא ת"ש: מהמשנה שלנו שנחלקו בה לגבי כתובה, לדעת רבנן (תנא קמא) כתובת אשה מזיבורית ולדעת רבי מאיר מבינונית. והרי רבי מאיר בהכרח מדבר על גבייה מהבעל, שהרי מהיתומים הוא מודה שאין נפרעים מהם אלא מזיבורית. ואם כן

יוצא שרבנן החולקים עליו סוברים שאפילו מהבעל גובה רק מזיבורית, ושלא כדברי מר זוטרא!

דחייה: לא לעולם מיתמי: באמת רבי מאיר מדבר על גבייה מיתומים ובכל אופן גובה מבינונית כי משום 'חינא' תקנו חכמים שתגבה אפילו מבינונית. (ורבנן חולקים וסוברים שמיתומים גובה מזיבורית. אבל לכו"ע מהבעל גובה רק מזיבורית).

אמר אביי ת"ש: מהמשנה שלנו שמדברת על ניזקין, בעל חוב, וכתובת אשה. והרי אם בכתובת אשה שגובה מזיבורית מדובר מיתומים - אם כן גם בניזקין ובעל חוב מדובר שגבו מיתומים, ואם כן מדוע הם לא גובים מזיבורית? אלא בהכרח שהמשנה מדברת על גבייה מהאדם בעצמו (הניזק/ הבעל חוב/ הבעל) ולא מהיתומים, ובכל אופן גובה את הכתובה רק מזיבורית!

דחייה: אמר רב אחא בר יעקב: מדובר באבא שנעשה ערב לבנו על הנזקין שהוא יזיק, על החובות שהוא יקח בהלוואה, ועל כתובת אשתו. ולכן כאשר הבן מת ובאים הניזקין לאבא הם מקבלים מעידית, והבעלי חובות מבינונית. משום שהם לא באים לתבוע את היתומים אלא את הבעל - ובמקומו את האב, שהאב הערב נחשב כאילו הבעל חי, והבעל הרי צריך לשלם להם כדינם ולא מזיבורית.

אבל האישה מקבלת את כתובתה מזיבורית ולא מבינונית, משום שכל הסיבה שהיא באה לתבוע את הכתובה זה רק בגלל שהבעל מת, וכשהבעל מת היא אמורה לגבות מהיתומים ולקבל זיבורית, ולכן גם האבא שערב על הכתובה נותן לה זיבורית.

קושיא: ותיפוק ליה: והרי הדין הוא שאדם שנעשה ערב על כתובה - השעבוד לא חל והוא אינו חייב לפרוע את הכתובה? (טעם הדבר יתבאר להלן).

תירוץ: בקבלן: מדובר ב'ערב קבלן' דהיינו שהבעל הביא אישה מטלטלין כנגד שווי הכתובה, והיא מסרה אותם לאבא ה'ערב', והערב צויה עליה להחזיר אותם לבנו. ובכזה מקרה הערב כן משתעבד.

קושיא: הניחא למאן דאמר: כל זה טוב למאן דאמר ש'ערב קבלן' משתעבד אפילו במקרה שאין נכסים ללווה, אבל למאן דאמר ש'ערב קבלן' לא משתעבד במקרה שאין נכסים ללווה (כי רק כשיש לו נכסים הוא באמת גומר בדעתו להיכנס לערבות

כי הוא סומך על הנכסים שמהם יגבו את החוב) - הרי כאן מדובר שלבן אין נכסים, שהרי אם היו לו נכסים לא היו באים לפרוע מהאבא!

תירוץ: **איבעית אימא**: מדובר שהיו לבן נכסים בהתחלה ולאחר מכן שדותיו נשתדפו והתקלקלו.

ואיבעית אימא: לגבי בנו אדם מוכן להכניס את עצמו לערבות גם כשאין לבן נכסים.